Контрольный экземпляр

КЕРДА ШУ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шеpa дензь ★ ШОАТТА, 30 ДЕКАБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 156 (7814). ★ Мах 3 кеп.

Керттердар — социальни лостам

Керда шу хьатIакхоачаш тха корреспондента къамаьл хилар НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместителца, республика Госплана председателца Мальсагов Арсамак Арсамаковичаца. Цо жоп делар корреспондента дахьча массехк хаттара.

Хаттар: — Арсамак Арсамакович, республика социально-экономически дегIайоалаеча фу лар йитар чакхдоалача шеро?

Жоп: — Из Iалальмате хала а чоалхане а хилар. Дукха предприятеш, организацеш лоархIайнзар шоашта хьалхашка латтача декхарех. Цун бахьан, сона хетачох, демократизаце процессаш предприятеша нийсса ца кхетаяр да. Шоашта беннача лоIамах харцахьа пайда ийбир цар. Масала, 1989 шера республика предприятеша арахецача ерригача продукцех 80 процент йолчоа мара госзаказ оттадинзар. Юхейнса 20 процент продукци шоай лоIамагIа, гуччахьара договораш а увттадеш, йохка таро яр предприятей. ФуннагIа-моллагIа дахь а шоай экономика чIоагIъе гIерташ, цар бокъо йоаца гIулакхаш леладир, демократех спекуляци йир. Масала, шишшакхоккха мах а боаккхаш, йохка болабелар шоай продукци, бокъо йоацаш лакхдир договорни мальхаш. Групповой хьашташ керттера лархIа болабелар. Кхычар чотагIа шоашта пайдаш леха яьлар цхьайола организацеш. Из бахьан долаш телхар предприятеш материально-технически дакъе Iалашъяра баланс. Цхьайолча продукцена ца доагIаш ханал хьалха лохдир госзаказ. Масала, кирпишка 100 процент госзаказ долча хана а из тоъаш яцар. ХIаьта 80 процентага кхаччалца госзаказ лохдича, ишта а во дола хьал, кхы а чоалханегIа хилар.

Республика ахнел дукхагIа бола промышленни низ латт мехкдаьттадоаккхачен мехкдаьттачакхдоаккхачен предприятех. Цхьабакъда, цар Iалальмате эсала болх бир укх шера. Из чIоагIа Iеткъар вай экономикана. Цу тIа доккха зе дир республика машиннаькъахоша а.

Къаьстта во хьал эттар 1989 шера республика гIишлон комплексе. ГIишлон материалий дефицит кхы а кIоаргъелар кооперативаш вIашагIъехка йолаелча. Цар йоккха конкуренци йир гIишлон организацешта. Кооперативашка болх бе дIабахар опыт йола дукха специалисташ. Совлен къахьегама ресурсаш йоллаше, болх хьабе нах а боацаш бисар гIишлонхой. Иштта, республика эггара йоккхагIа лоархIача гIишлон организаце — «Чечингстрой» тресте таханарча дийнахьа тоъаш вац 3 эзар саг. Цу дерригнех хьахиннар укх тайпара да: соахка тресто хьал ца еш йисар 60 эзар квадратни метр бахача наьха фусамаш. Из хул ерригача а республике хьалъе езаш хиннача 50 процент.

Лоацца аьлча, карарча шера цхьан соагIорахьа наьха инициатива наьха сангIа лакхъелар. Цхьабакъда, из дукхагIча дакъе тIаерзайир планагIа йоаца производство дегIаккхувлара, хIаьта ховш мадий планови кIийле йоаца экономика бухйоалилга.

Хаттар: — ЧIоагIа безаме доацаш сурт да Iа лакхе оттадаьр. Кердача шера из тоадара фу де дезаргда, хьалхагIа уйла е езар а де дезар а фуд?

Жоп: — Кердача шера вай республика ерригa а программа социальни лостам болаш хургья. Цудухьа Iалальмате хьинаре болх бе безаргба бахача наьха фусамаш хьалъеча. Оттаьча програмагIа 1990 шера республике гIолла эксплуатаце дIаяла лаьрхIад — 200 эзар квадратни метр квартираш, хIаьта городе Грозне — 200 эзар квадратни метр. Дикка шерлургда индивидуальни секторе фусамаш хьалъелга а — 200 эзар квадратни метр. Из геттара боккха, цIаккха а ца бахь болх ба. ДIадахача шерашка индивидуальни сектораца цхьана 380 эзар квадратни метрал дукхагIа фусам хьалъяьлац вай республике цIаккха а.

Из бехктокхаме декхар кхоачашдара оаха ерригa предприятеш хозспособагIа социальни объекташ хьалъе декхарийла яьй. Вешта аьлча, цар инициатива шерра нийсъ хьабийллаб. 1990 шера бахача нахага дукхагIа йохкаргъя гIишлон материалаш, къаьстта юрташка бахарашка. Масала, укх шера бахача нахага 40 миллион кирпишк ехкаяле, 1990 шера 80 миллион йохкаргъя.

Лаьнке аз белгалдаьккха декхар кхоачашделга керттерча дакъе тийша да ма эшша гIишлон материалашца Iалашо ярах. Масала, чIоагIа эш республике кирпишкаш. Из проблема сихагIа къоастаяр духьа лаьрхIад доазол дехьара фирмаш юкъе а озаш, керда заводаш хьалъе. Из болх хIанзле дIаболабаьб.

Кердача шера чIоаггIа теркам тIабохийтаргба унахцIено лораяра эша объекташ хьалъяра. ДIахо дIахьоргда город Грозне акушерски корпус хьалъелга, реконструкци ергья КПСС Нохч-ГIалгIай обкома кердача зданена, цунах диагностически центр хургйолаш. Хьал а яь, Грозне эксплуатаце дIалургья берий больница. Иштта, керда центральни больницаш хьалъергья Шелковской, Наурски, Надтеречни районашка. Чакхдоаккхаргда берий ЦIа.

Республика промышленни предприятей низаш наха хоатташ дола тоеараш арахецара тIадерзадергда. 1990 шера цар арахецача продукцех 30 процент яр бахача наха эша товараш хургда.

Хаттар: — Арсамак Арсамакович, ховш махиллара, 1991 шера Нохч-ГIалгIайчене хозрасчети самофинансированин юкъейоалаю. Из Iалальмате бехктокхаме а чоалхане а керда хIама дизза чакхдаккхар дукхача дакъе тийша хургда, аьнна, хет сона Госплана балхах. Долче, хувцанза яргйий-те цун функцеш?

Жоп: — Бакъдув хьо. Хьалха санна болх бе йиш яц Госплано. Овлангара дензь хувца еза тха балха стиль, методаш. ЦIендаь дIадаккха деза оаха указанеш телилга, къахьегама коллективашта лакхера планаш Iочутелилга. Госплана органаш хьаеча хана В. И. Ленина дагадаьллачоа тIадаха деза вай. Вешта аьлча, указанеш телилга цIендаь дIа а даьккха, предприятешта, организацешта пайданегIдар, дикагIдар хьалхадаха, дIахьеха деза оаха. Тахан из да керттердар.

Интервью кийчъяьр —
Х. ШАДИЕВ.

ШУ ЧАКХДОАЛАШ

СССР 60 шу дизара цIерагIча Грозненски «Оргтехника» яхача производственни объединене машинашъераша укх шера хьаяьча продукцех 99 процент яр Госприемка службага дIакхаьчача, соца ца еш чакхъялийтай. Долче, из продукци дикен тIехдикен мара яц.

Кердача шера дегаш гIоздаьнка накъабоагIа машинашъераш. Шера план дикка тIехкхоачашъяьй цар. ЙоагIачул дукхагIа маьхальъкхай 870 эзар гарггa сом мах бола тайп-тайпара продукци.

Экономически реформа хьалашка къахьегача объединене коллектива кхы мел дола технико - экономически хьоккамаш а тIехдика да: къахьегама овсарле лакхъяра план тIехкхоачашъяьй договорни декхарех лоархIаьй, заданел совгIа арахийцад халкъа эша товараш. Бийдал, металл, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах духьал цхьайтта бетта планал тIех 823 эзар сом пайда баьб.

БIаьш болча машинашъераша ханал дуккха хьалха рапорт деннад пятилетка дилагIча шера план кхоачашъярах. Царех ба резчик Болдырев Дмитрий, наладчик - испытатель Кузин Тимофей, токарь Костоев Мухьмад, гальваник Лавровская Антонина, кхы дукхабараш а. Шоай тамагIа а долаш продукци арахеца бокъо яьккхарех ба уж.

* * *

«Фусам-2000» яха программа кхоачашъеча гIишлонхошта доккха новкъостал ду Нохч-ГIалгIай карьероуправлене болхлоша. Царна а цIеноu хьалдеча бахача наха а лоаттаю гIум, жагIа, кхыйола продукци. Ер шу дика чакхдоаккх карьероуправлене коллективо — задани хана-л хьалха кхоачашъяьй. ПланагIа лаьрхIачул совгIа арахийцай 320 эзар сома маьха продукци.

Самофинансированеи йиззача хозрасчетен системагIа къахьегача коллектива балха тIа керттера хьокхам ба договорни декхараш кхоачашдар. Царех а толамца лоархIаьй из. Къахьегама овсарле лакхъяра паччахьалкхен план нийс процент тIехкхоачашъяьй цо. Заданел тIех арахийца ерригa товарни продукци духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй. Продукцега дIабода мах лохбарах, массе а тайпа материалаш кхоярах планал тIех 27 эзар сом пайда баьб.

Уж толамаш доахача лъинаре дакъа юкъеднхьад къона инженер Насуров Мовлад керте латтача Аргунски карьера комсомольско-кагирхой арендни коллективо.

* * *

Шера план 1630 тонн йолаш, таханарча дийнахьа Сунженски района «Победа» колхозо паччахьалкхенга ехкай дукха хIама ца эшаш 1820 тонн шура.

Из толам баьккхаб къахьегам коллективни подрядагIа вIаштIехьбаккхарах. Кулгалхой тIалатта ца бехаш, хьадер сихагIа, дикагIа, тешамегIа де баьлар хьайбаш леладераш. ХIанз дукхагIа йоакхо ю доакъар кходара, доахан цIена леладара, юхе хIама ца юташ Iаттагара шура хьаяккхара.

КIезига бац боахаме хьаьнала къахьега нах. Царех ба доярканш Яндиева РаIашат, Хаюрина Бикату, Албакова Абидат, Хачароева Гулази, Киселева Анастасия, Леонова Лидия, Евлоева Рая. Хьалхарча пхенне хIара кхоабача Iаттагара йиъ эзар килограммал совгIа шура яьккхай. ХIаьта укх шера тIаийца социалистически декхар кхоачаш ца деш цхьа доярка яц.

Иштта къахьегара доярката доккха новкъостал ду скотникаша Евлоев Тухана, Аракелян Михаила, Хайров Ризвана, хьайбашта доакъар хьатIакхухьаш болча механизатораша Лазарев Михаила, Бугаев Михаила.

* * *

17 декабре укх шера план кхоачашъярах рапорт делар Горячеводски УБР коллективо. Шера планагIа 38500 метр бурув тоха дезаш яр из. Цхьабакъда, цу хиденга кхачалехьа цо теха бурув 38790 метр гаргга хилар. Шу чакхдала юхедисача деношка кхы а пхи бIаь метр совгIа бурув техар цо.

Дика да УБР бурувдеттарий кхыдола хьоккамаш а. Еррига балха ханах бурув тохача пайда эцаш яр 89,1 процентага дIакхоачаьяй цар. Юкъера лаьрхIача хIара станокаца бетта бурув тохара коммерчески сухала заданни дикка тIехкхоачашъяьй. ХIаьта къахьегама овсарле планагIа лаьрхIачул 30 процент лакхъяьй. Духхьал из лакхъяра чотагIа техад заданел тIех мел теха бурув.

Химически реагенташ, утяжелитель, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах шера планал тIех ши миллион совгIа сом пайда бир бурувдеттараша паччахьалкхенна.

Уж толамаш доахача къаьстта дика къахьегарца белгалъяьлар буровой начальникаш Савельев Генадий, Драворубов Алексей, Керимов Iальви, Мау Евгений, Дудин Вячеслав, кхыбараш керте латтача бригадай коллективаш.

ЧАХКИЕВ СаIид.

КЕРДА ШУ— КЕРДА БЕРКАТ

Керда шу.
Хьо кхаьчад гарга.
Цхьацца минот юхалег.
Шийтта сахьат.
Дошо гургилг

Сиглар чIоагIа зовне бек.
Керда шу да керда беркат.
Лаьтта машар боссаргба,
Керда зиза, керда седкъа,
Керда безам хьахургба.

Шевар—ура: зIамга, воккха,
Цхьанне а бац набра сий.
Тховсар хул вай цхьа шу
доккхагI,
Хоастаде вай Даьхен сий.
Сиглар Iочудеча санна,
Корсама тIа седкъий къег.
Дошо гургилг, ираз хинна,
ХIара дег чу тховсар бек.

Керда шу да керда беркат.
Лаьтта машар боссаргба,
Керда зиза, керда седкъа,
Керда безам хьахургба.

ДИКА КЪАХЬИЙГАР

Къаьстта дика къахьегаш чакхдаьккхар пятилетка дилагIа шу «Кавказэнергомонтажизоляция» яхача специализированни предприятена чуйоагIача Грозненски участка коллективо. Дерригача технико - экономически хьоккамий шера задани кхоачашйир цо 22 декабре. Теплоизоляционни дукха балхаш даьд участка ремонтникаша Нохч-ГIалгIайчен электростанцешка. Цар шоай болх цIена чакхбаккхарах дукха йIовхала энерги кхое вIаштIехьдаьннад.

Хьинаре къа а хьегаш, башха-дика производственни толамаш дахарца белгалбаьннаб укхаза изолировщикаш-ремонтникаш Катаева Хижан, Магомадова Зоя, Расуева Фатима. Цар хIара сменагIа нормаш 110—120 процент кхоачашъю.

Х. СУРУДЖАНЦ,
къахьегама ветеран.

Репортаж

Аренда—толамий лард

Хьайбай продукци дукхагIа яккхаран йохкаран соахка республике яьржа хиннача социалистически яхье нийсбетта баьча балха итогех котало яьккхарг а лаьрхIа, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх а луш сийлен Улга тIа яьккхар Шалински района «Курчалойский» совхоза коллектив.

Укх шера дIадахачун итогаш е кхоабаьбац республика статисташ. Цхьабакъда, уж шоай во йоацандаь, шера баьча балхах иштта совгIат шоашта лургхиларах тийша ба цу боахама кулгалхой. Тамаш а яц. Масала, шера план 10000 центнер йолаш, совхоза хьайбаш леладераша таханара ди хьатIакхоачаш паччахьалкхенна дIаелар 11470 центнер гаргга шура, хIаьта хIара кхоабача Iаттагара яьккхар 2970 килограмм хилар. Из я йоагIачул 470 килограмми соахка хиннaчул 16 килограммии дукхагIа. ХIара бIаь Iатта тIехьара хьакъоастадир 98 Iасилг, дIадахача шера хиннараш 95 мара дацар.

Иштта хьаьнала къахьега малагIча гIулакхаша вIаштIехьдоалийт дувца дийхача, совхоза директора Шовлаев Макан Махмудовича аьлар:

— Эггара хьалха хьайбаш леладерий, доакъар Iалашдерий болх арендни, дезала подрядагIа вIаштIехьбаккхаро, наьха бытовой, социальни хьалаш кхоачашдара боахама администраце хаданза йоакхо еш хиларо. Цу гIулакхаша геттара доккха гIо ду наьха балхацара безам совбаккхара.

Хозахета аьнна дешаш дац уж. Долашдар да. Цуна тешал деш а дукха да.

Ши шурий ферма я цу боахаме. Царна юкъе яьржача яхье хадданза хьалха йолаш хьайоагIа укх шера Айдамиров Мухьаде кулгалдер.

Цхьайтта сахьат доалаш цу ферме кхаьчар тхо. Коа наIараш къайла яр. Машина сигнал техача, цхьа зIамсаг хьатIавера тхона. Малажд, малагIча гIулакха даьхкад хайча, коа наIараш хьа а йийла чудитар тхо. Цхьабакъда, машина арайита йийзар.

— Бехк ма баккхалаш, — аьлар цо, — соахка гурахьа доаладаь къона доахан да оаха хIанз леладераш. ХIаьта укх хана, хIанзарча хаоттама хьалашка къаьстта а, чIоагIа даржаш да хьайбашта хула лазараш. Уж чудар кхерам боландаь, шура дIакхухьаш йола машина мара хьачуяйтац оаха коа. Из а цун чархашта дезинфекци яьчул тIехьагIа мара.

ЦIена, лостам болаш я коа-карта. Доахан чулаттача хIара помещенена, хьайбаш леладерий цIа долча тIадолха гIашлой лела наькъилгаш асфальт, жагIа била тоадаь да дехьеи сехьеи шинна оагIорахьа егIа гаьнаш а йолаш.

Ферма бригадир Айдамиров Мухьади, цун воша Ахьмад, доярканш Мухьаде сесаг Хьава, Баракаева Маржан, слесарь-электрик Эльмурзаев Ширвани ЦIеча уголоке чай а молаш телевизорага хьежаш багIаш корабир тхона. Белгалдаккха доагIа тхона коа наIараш хьайийла Масхут а Мухьаде воша волга.

Хоза кийчъяьй ЦIе уголок. Цунна юккъе дIаоттаяь елка латт. Тайп-тайпарча бесаех леп цунна тIа хьалъэхка игрушкаш.

Хоалуш да беррига хьайбаш леладераш самукъадаьнна болга. ХIаьта тамаш а яц, геттара дика да цар балха гIулакхаш. Совхозе гIолла йолчул 62 килограмм дукхагIа я цар хIара Iаттагара шера яьккха шура.

Иштта хьаьнала къахьега новкъостал деча гIулакхех дувца дийхача Мухьаде укх тайпара жоп делар:

— Соахка юххьанца дулха лаьрхIа хьайбаш кхоабаш вар со вежарашца. Цхьабакъда, яхье совхозе хадданза тIехьаюсаш хиннача укх фермана реконструкци а яь, цамогаш дола доахан дIа а даьха царна меттел къонадараш дIаоттадаьчул тIехьагIа, хIанз пенсе йолча, хIаьта хьалха укхаза доярката къахьийгача наьнаца дага а ваьнна, сай дезалацеи гаргарча нахацеи арендагIа лелае ер ферма хьаийцар аз. Дехке а ваьннавац. Хьалхха а оаха оахош яьча расчеташа хьахьокх, планал дукхагIа дIаеннача шурах, доакъара, кхычоа кхом барах тхона доагIар хьаделча, тхох хIаране укх шера бетта алапи юкъера лаьрхIача 600 — 700 сомага дIакхоачаш хургдолга.

Ала деза хIанзара цу ферма коллектив хьалха цига болх баьча нахах кхоалагIа дакъа хулаш мара йоацилга. Мукъабалийтаб хьахой, учетчикаш, цхьабола специалисташ, скотникаш. Кхаьннех цхьа трактор мара йитаяц. Доакъар доахана говрвордашца хьатIакхухь. Гаьна а дац из. Ферма коа да дерригa хьайбаш Iангара дахара Iалашдаьр. Из хIара Iатта 16 центнер доакъара единица кхоачаш да.

— Тхона кхы эшаш а дац, — йоах Мухьаде. — Цунна а мамогга кхом бе гIерт. Къайладахьа дезаш хIама дац, арендагIа а доацаш массе хана санна болх беча фермашка доакъар лежкъаделга, припискащ елга. Цунах каст-каста язду газеташ тIа а. Тхо долча уж нийрча гIулакхаш хила а сага дагада а йиш йолаш дац. ХIана аьлча, оаха дер цхьан дезала экономически хьалаш тоадара санна деш да. Iа из де, яха дезаш а дац. Мукъаболча хана доярката скотникашта новкъостал ду доакъар хьатIакхухьаш, из хьайбашта дуллаш. Лоацца аьлча, мукъа ха йолаш наггахьа мара хилац саг дийнахьа. ЦIа а ца ухаш дукхагIйола ха ферме йоаккх. Цудухьа коллектив зIамига яле а де дезачох хийцца лоархIаду тхо.

ХIанзалца шоашта карагIдаьнначох кхоачам баь Iе дага а бац цу ферма къахьегамхой. Шура алсамъяккхара, цунга дIадодар лохдара де лерхIараш геттара дукха да.

— Соахка гурахьа дахка къона да оаха леладу доахан. Цудухьа укх шера кхо эзарнел кIеззнга дукхагIа мара шура йоаккхаялaнзар царех хIаранегара. Цхьабакъда, ши шу даьлча из цифра 4000 — 4500 килограммага дIакхоачае лаьрхIа да тхо. Кхоачашдулургдолаш хIама а да из,—дувц Мухьаде.

Пхийттех шу хьалха механически деттар укх ферме доахан. Цхьабакъда, «хьаькъалдолча» цхьан кулгалхочоа дагадеха дIаьккхар шурий провод, аппараташца цхьана. ХIанз ший низаща юха керда хьаеш я из ферма коллективо. Кооперативашкара, организацешкара ийеш турбаш дIаувттаеш, электричестваца бувзам бола балхаш деш ва Эльмурзаев Ширвани.

Ферма балха доккха дакъа лоац хIанз а Мухьаде нанас Айдамирова Мингас а. Аппараташца доахан детта доярканш Iомабеш я из. Вешта доярклла болх бе цо Iомабаь уж кIезига бац цу ферме а совхозе а.

БIаргадайначох, хезачох тоам хинна, тIадоагIача кердача шера кхы а доккхагIа толамаш дахара низ дIакхачар, ираз долаш вахар хилар ловш ловца баьккха дIадахар тхо цу фермера.

М. ХАМАТХАНОВ.

КПСС XXVIII съезда накъадолхаш

Назрановски район

ХIанз шийга а ший наькъага а хьажа, ший чурча вахара тохкам бе, замангаханага хьежжа эргаяла кийчлуш я Коммунистически парти. Цу хьакъехьа хьдда дош аргда цо 1990 шера октябрь бетта хургйолча КПСС XXVIII съезде.

Доккха маIан, боккха лоархIам болаш хургья из форум. Цига дувцаргда перестройка дIаяхьарах, парте декхарех, КПСС Уставах, кхыдола дешаш.

Перестройкаца дувзаденнача дикача гIулакхашца цунна накъадаха кийчо еш да халкъ. Цу йоккхача, хIара денна шерагIа яржаш дIагIоргйолча социалистически яхьа юкъебахаб наьсархой а. Цар гIулакхашта, цар планашта хетаю таханарча газето ер оагIув. Фу эргалонаш хиннай Наьсаре перестройка йолаелча денз, фу хувцаденнад, мел эргабаьннаб наьха сакхетам — цох дувц кепатохача материалаша.

Газетдешаршка хоам бу оаха: парте XXVIII съезда а Советашка хоржамаш дара а накъаболхача Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта карагIдаьннарех, перестройка сихъяра де дезарех дувцаш укх тайпара оагIош кийчъергья «Сердало» ерригача районашкара.

БЕХКТОКХАМЕ ХА

ХIара денна хьона гуш, бIарг дIаIаьма сурт вIалла ца хувцалуш а эрга ца доалаш а санна хет. Перестройко сихъяьча ханашка диллача, цо хьалхашка увттадеча декхарашца дуста а дусташ дийцача да а дац тха районе Iа яха доккхал далла хьадаь хIама. ХIаьта а, юххьанца хала бале а, боаккхача хана низкъо боаккхе а, перестройко боаккха гIа тешамегIа а тIехьале дикагIа йолаш а ба. Хьалха застойни шерашка санна «пудараш-басараш» хьекхаш хIама хозде а ца гIерташ, тIехьален уйла еш, хьадер тхоашта ма дой оаха яхаш ду наха. Из массанахьа а вайна хоалуш а вай зем беш а да. Къахьегамхо, цунгара хьал, цунна эшар, цунна дагардар юстар а тетташ, планаш тIехкхоачаш йнча района дIа-хьа тела цIе байракхаш тийнна ха а дIаьннай. Тахан хьалхарча плане латтараш наьха социальни хьашташ да: кхача, фусамаш, дарбан, дешара, культура учреждениеш, наькъаш, коакарта, цIагIа эшача хIаманна Iалашо яр, кхыдараш.

Дукккхача шерашка тесса йита хинна из проблема, лайла гIолла керчаю мунда мо, боарам боаццаш сомъеннай районе. ХIанзчул тIехьагIа из йошае йоккха йIовхал а дукха низ а эш. ХIаьта а цахаддаш оаха цу деша терко елга дий а хац, хIанзарча материально-техническиIалашонга, хIаьта гIишлон материалий къелга (кхыча тайпара оалалац сона) диллача дикка аттача яьккхай оаха из социальни проблема перестройка йолаеннача юкъа.

Кхыйола районаш а Iалашъю ший продукцеца Назране болх бе йолаеннача мерза хий арахецача кердача заводо. Иштта дукха керда соцкультбыта объекташ хьалъяьй перестройка шерашка района юрташка. Доккхал ду наха Пхьилекъонгий-Юрта йиллача кIоригаш йоахача инкубаторни станцех, юрташка хьачуйиллача 20 км совгIа йолча газопроводах. Яндаре хьайийллача берий бешах, СурхотIен Экажкъонгий-Юртен хьалъяьча культура Дворецех, Яндаре, ТIой-Юрта, Наьсар-Керте, СурхотIа хьалъяьча дарбан учрежденеех (фельдшерско-акушерски пунктехи амбулаторехи). Назране эггара хозагIа йолча моттиге йиллача физкультурно - унахцIе н о н спортивни комплексах, города сибат хоз а даь латтача бувзама конторах.

Дукха я цу тайпара объекташ-м хьалъяь яла йоахкаш а хьалъе йолаяь а. Кастта наIараш хьаелларгья Долакх-Юрта хьалъяьяла йоаллача берий бешо, кхыча объекташа. Духхьал капвложеней чотагIа районе хьалъяьй 15000 $м^2$ фусамаш. «Фусам-2000» яха программа кхоачашъяра тIехьадус тхо, материально-технически Iалашо эсала хилар бахьан долаш. ХIаьта а йиллача ханна из программа кхоачашъе тароиаш лохаш да тхо.

Цу хьакъехьа дикка эргалонаш хиларга догдоах оаха укх кердача шера. ХIаране чу 110 квартира чуйола массехк цIа хьалдергда городе укх шера. Цул совгIа, Ахриев цIерагIча «Электроинструмент» яхача завода шоай болхлошта хьалдергда 65 квартира йола цхьаькха цIа. Совхозаша шоай чотагIа хьалдергда 8000 $м^2$ йола цIеиош. Дукхалга диллача, укх тIеххьарча 4 шера даьчул дукхагIа да уж. Юрташка а городе а бахача наха шоаша хьалдергда дукха керда цIенош.

Дикка айбеннаб районе кооперативни болам а. Бакъдар аьлча, цу даькъе нонагIо гIалаташ нийслу. Из бахьан долаш тха района кепайоазоно хийла критика яьй. Оаха цу критикага ла а дувгI, хIаьта цхьаболчар шоашта хIама яккхар дуьхьа хьаьяьча кооперативех мукъадала гIерт тхо, хIаьта а хьинаре дIадоладенна из гIулакх доахаде а кооператорий инициатива ца йожийта а хьеж. ХIана аьлча, тхона гу социалистически рынка системана чуйоагIача цу кердача формах боалаш бола пайда. Лоацца анализ ергья вай. ДIаьха истори а долаш, еррнгача района торговли кара а йолаш хьайоагIача къаьначa райпо-с хIанз дIадахача шера наха дархошта гIулакх даьд 5258,8 эзар сома маьхa, тIаккха хIанз мара «фуа чура» ара ца яьннача кооперативаша 9 бетта наха даь гIулакх а царна лаьрхIа арахийца товараш а 29 млн. сом мах болаш да. Лоацца аьлча, низ болаш ва райпо-на уллув хьалкхувш воагIа конкурент.

Белгалъяккха лов сона трикотажни фабрике хьайийлла «Гвоздика» яха кооператив. Фабрике совъювлача производственни отходех цига еш йола берий колготкаш, маIача наьха пазаташ, кхыйола хIамаш прилавка тIа дукха ахкац. Иштта нах тIаккхувш я «Экажевский» совхозерча «Полимер» яхача кооперативо арахеца цIагIа эша хIамаш а.

Керда прогрессивни формаш юкъейоахаш, мегаргйолча къаьначарех пайда эцаш а района промышленноста а юртбоахама а производство айе, планаш - декхараш кхоачашде гIерт района къахьегамхой.

Белгалбаккха мегаргболаш ба районо цу хьакъехьа партийни съездагара съездага, Советий хоржамашкара хоржамашка боаха гIа а (перестройка юкъ хьайицача). Духхьал наха эша товараш арахийцад цу юкъа планал совгIа 17,2 млн. сома маьха.

Юртбоахаме а хиннай дикка эргалонаш. ЦхьайтлагIча пятилетка шерашка хинначунца нийсийча хIама ца эшшаш шозза дукхагIа яьккхай шури дулхи.

Масала, 1986 шера 22021 тонн (план 21000 тонн) ялат дIаделар районо пачхахьалкхенна, 1988 шера (план хьалха мо а йолаш) дIаделар 26500 тонн. Укх шера ялата кIезига-дукха эшам хиннаб тхона, планах 21000 тоннах 20050 тонн мара из дIа а ца долалуш. ХIаьта а кхы мел йолча юртбоахама хьокхамий позицех тIехьаюсарех яц район. Дулх, планах 1850 доагIача 2065 тонн дIаденнад оаха, планагIа йоагIаш йола 8600 тонн шура дIаеннай. Планаш дукха тIехкхоачаш а еш дIаеннай коартолаш 6000 тонн (план — 5000), шекара свеклаш — 25600 тонн (план 25500), кхыйола продукци.

Лоацца аьлча бакъахьа хет сона тхоай укх шерарча перспективех а. Эггара хьалха тхона дагайоахк тIехьаюса тхоай керттера промышленни предприятеш — трикотажни фабрика, «Электроинструмент» яха завод, «Градостроитель» яха кирпишкаш ю завод.

Юртбоахаме а я дукха проблемаш. Царех керттеръяр — кердача прогрессивни формашца — арендаца, подрядаца, кооперацеца кхачан программа кхоачашъяра гIулакх айделга.

Цахьоахадича дергдац республикагара тхона эшача новкъосталах а. Дукха ха йоаццаш хиннача НГIАССР Лакхехьарча Совета XIV сессе а дийцар аз цох. ХIанзалца юлларгья яхаш наха сатийса ши завод юлларгьяц районе. Мегаргда. ТIаккха царна когаметта кхыйола предприятеш ергйола гIулакх вIаштIехьдаккха мегацарий республика Министрий Совето? Ховш ма дий, тха районе хьабе болх боацаш геттара дукха нах болга.

ДIахо, цхьа район яц тха дараш мо деха наькъаш долаш. Бакъда, уж тоаде а царна доал де а могаргдола организаци яц районе. Цу деша а уйла е езар республико.

КПСС XXVIII съезда дикача гIулакхашца накъабаха кийчо еча наьсархошта чIоагIа эшаш да цу тайпара новкъостал а теркам а.

А. БОНДАРЬ,
Назрановски райисполкома председатель.

Парте сий айде

ДукхагIболча коммунисташта санна, сона а дика хет укх тIеххьарча хана парте вахаре эргалонаш хила йолаенна, цо ший лоархIам а структурни механизм а заманга хьежжа хувца гIерташ а. Со парте мугIарашка йола тоъал ха я, хIаьта зем бе, уйла е дукха хIамаш а гучадаьннад. Лакхера пурам доацаш цхьа гIа баккха йиш йоацаш ва, масала, партийни секретарь. ТIаккха цунга хьежжа мара мича лел ерригача цо кулгалдеча организаце болх а. Инструкцеша хьадайтац Уставо яхар. Цудухьа, бакълув, моттиг а функцеш а къоаста ца йича нийса дIагIоргбац партийни болх, яха коммунисташ. Парте аргIанарча съезде, сона хеташ, цу деша юххера къостам а бергба.

Ха а хац парторганизацешта-м коллективе шоай бокъонца йола моттиг малагIа я, шоай де дезар, де ца доагIар фуд. Тха парторганизаце а хоалуш да из. Цкъаза партбюро заседане, е партсобране ягIача хана, производственни собране се ягIаш санна хет сона. Администрацегара е общественни организацешкара доал хьа а ца доахаш, царна хьалхара болх бе а ца гIерташ, алхха партийни методашца, формашца наха юкъе болх бе Iомаяла еза партийни организацеш. XXVIII партийни съездо тIаэцаргдолча кердача Уставо аргда цу хьакъехьа хьдда дош. ХIаьта а сентябрь бетта (1989 шера) хиннача КПСС ЦК Пленуме М. С. Горбачева аьннача тайпара, хIанззе а дIадаккха деза лакхелаттачар фу аргда, малагIа указани, рекомендаци лургья яхаш, хьежаш дагIилга.

Тхо, фабрикера коммунисташ, цу оамалах къаста а, хIаьта экономика, наьха духовни, социальни вахара накъабаргболча тайпара тхоай болх вIаштIехьбаккха а гIерташ да. ХIанз тхона геттара чIоагIа дагадоаллар — укх тIеххьарча хана фабрика болх талхара бахьанаш тахкар. ХIана мелъеннай цкъарчоа дика дIайолаенна производственни ритм? Масала, хозрасчета тIа тхо довлалехьа хIара шу чакх ме доал доккха зе хулар фабрикана. 1986 шу чакхдаьккхар оаха 522 эзар сом зе деш. 1987 шера из цифра дIакхаьчар 807,5 эзар сомага. ХIаьта бокъонца кердача хьисапе фабрика болх бе йолаеннача 1988 шера 921 эзар сом пайда бир оаха. ХIаьта укх шера юхадаьннад тха гIулакхаш. Тха цехо-м планаш кхоачашъю. Кхоачашъю цхьайолча кхыча подразделенаша а. ТIаккха еррига фабрика тIехьаюсаш хилча дош мича хул цох.

Бийдал тоъац яхаш бахьанаш доах цхьабараша. Тха партнераша ший ханнахьа тхона эша материал хьа ца яйташ а моттигаш нийслу. ХIаьта а тхона керттердар да чурча таронех пайда эца Iомадалар. Эшаш мел дола хIама доллаше, лерттIа болх дIа ца бахара бахьанаш да оаха лаха дезараш. Масала, 1989 шера духхьал цхьан ах шера 3173 сага-сахьат доадир оаха хIама ца деш дагIаш, бийдал а кхы мел эшар а доллаше. Шоай нормаш кхоачаш ца еш юкъера лаьрхIача хIана вус 200—300 саг?

Цун бахьанашта дух тIа довлар а, хIаьтта уж дIадоахаргдола наькъаш коллективага дIахьокхар а тха керттера декхар да.

ТIеххьарча хана дукха эргалонаш хиннай фабрике партбюро а парторганизаце а хьалхленца. Къаьстта хоалуш я уж наьха соцкультбыта хьашташ кхоачашдеча. Бытовой а дарбан а гIулакх эша саг аравала ца везаш фабрика тховна кIал я дика столови, тика, буфет, кога-гIирс тоабу мастерске, медпункт, комплексни приемни пункт.

Лоацца аьлча, тIехьа ца йиса, шийна хьалхашка латта декхар дизза кхоачадеш дIахояха низ а таронаш а йолаш я тха коллектив. ХIаьта аз аьннача тайпара из дикагIа, нийсагIа перестройка наькъ тIа яккхара оаха, фабрика коммунисташа, тхоай хьинар кходергдац.

С. ДЖАНДАРОВА,
трикотажни фабрика швейни цеха сменни мастер.

Iилманцара доттагIал

Партес ший мугIарашка а дерригача вай вахаре а йолаяь перестроечни эргалонаш юххера а наьха хьал-таро айяра, экономика дегIайоалаяра тIаерзаяь я. Цу гIулакха эггара хьалха эшар — Iилман - технически прогресса шерра никъ хьабеллар. Къаьстта промышленносте.

Цхьаькха а аргда аз: хьалха «хьажкIий Наьсаре», аьнна, цIи дIаяха хинна тха район сел кхыча пачхахьалкхений доазонашка цIи дIахеза хургьяцар оаха тхоай балха юкъе Iилман говзал ца йоахаре, тхоай кхоллам оаха оарцагIа ца боахаре. Натахьа санна керда завод эггара хьалха болх бе дIайолалуча хана цхьан марках йола электросверлилка мара оаха арахецаш хиннаеце, цу хана денз 22 тайпара издели арахийцай тха заводо. Царех дукхагIъяраш кхыча пачхахьалкхенашка (Монголе, Кубе, кхычахьа) экспорте дIаухийт.

ХIанз оаха арахеца кийчъеш я доккхийча цIеной тховнаш тIа а подвалашка а Iовш дола хий хьаувзаргдола цхьаннахьа а йоаца керда машинаш: ДIахо, арахеца кийчъеш я электронни хьисапе болх беш йола керда сверлилка. Ши декхар кхоачашдергда цох доаллача бурос: цкъа-лета, кхеста а кхестаргда из шийна эшшача сухалца, шозлагI-лета, зIок етташ санна IотIа а детталургда из.

Перестройко дикка айдаьд рационализаторийи изобретателийи хьинар. Укх тIеххьарча хана каст-кастагIа тхоай балха юкъеухийт оаха тхоай завода цехашка хьахулаш дола керда хIамаш.

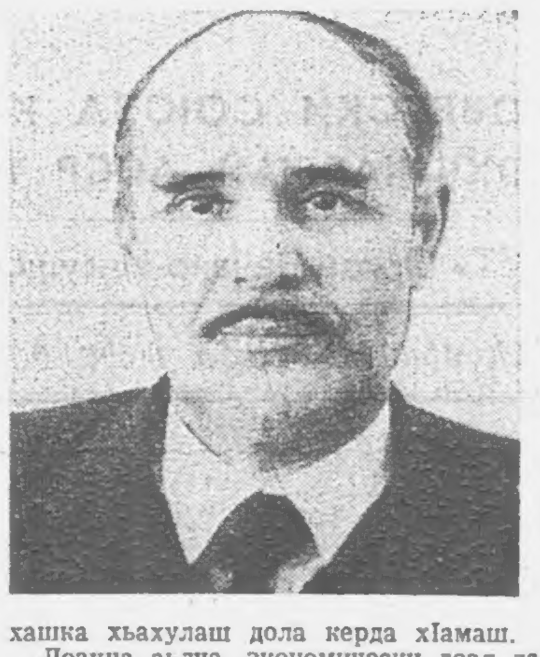

Лоацца аьлча, экономически доал дара керда формаш производстваца ме ювзалу дукха эш инженерий а хIара болхлочун а творчески хьаькъал. Из мел ца далийта тхо хьожаш а да.

Б. ТИМУРЗИЕВ,
Назранерча ГI. Ахриев цIерагIча «Электроинструмент» яхача завода керттера технолог.

Нахаца оагIув болаш

Дукха уйлаш яйт, дукха хIамаш дагаухийт укх шера октябрь бетта хургйолча парте XXVIII съездо. Магнито санна, деррига шийна дIатIа а увзаш, хьаена парти совлен болча мухьах мукъаяла гIерт, перестройке ший никъ, ший функцеш лаха кийчлуш я. ДIаьннай «чIоагIача бийна» ханаш.

ХIара парторганизаце проблемаш ший тайпара я. Тха совхоза боахамера яраш а цун дешара заведенера — техникумера яраш а шоай хьисап долаш я. Цхьабакъда, керттера эшаш дар наьха тешам ба. Из ца хилча партийни болх а гIулакх а дIагIоргдац. Из тешам ца бойта гIерт тхо эггара хьалха. Из чIоагIа ба е мела ба хьахьокхара ший тайпара барометр хет сона Советашка хоржамаш деча кампанех.

Хьаким вале а веце а наха хов мала - малав, мала шоашта дикагIа накъаваргва. Демократес а гласносто а шоашта везар, дукхагIа шоай тешам беннар харжа, аьнна, наха енна бокъо юхаетта методаш эшаш яц хIанз а тIехьагIа а. Оаха (партбюрос а парторганизаце а) Iоткъам беш яьханзар Яндаре бахача наха Нохч - ГIалгIай АССР халкъа депутаталла кандидатий цIераш. Е оаха аларах - дехарах а вахийтанзар цар цу 5 сага юкъе 4 коммунист.

КIалдиса вай вахар, хьал-таро, сталинско - брежневски ханаша голдаьха вай наькъаш хьанийсде, аьнна, еш еций дерригача парте а Советашка а уж эргалонаш, цудухьа йолаяьецй вай перестройка. Цунга хьежжа хила деза-кх вай хьа мел дер а. Из хьехам ба оаха тхоай коллективе, бахача наха юкъе бер.

Аз цу хоржамий деша сел дукха теркам тIабохийт дIахо беш бола болх керда хержача депутатски корпусаца оагIув а болаш бе безандаь. Е еза эргалонаш а кхоачашде деза декхараш - проблемаш а кIезига яц. Керттера ши никъ ба оаха лорабе безаш, тха теркам эшаш: экономикен дешара процесси.

Администраце балха юкъе лелхара а цун функцеш тхоашта хьатIанйяра а оамалаш хIанззехьа дIаьхай оаха партийни балха юкъера. Бакъда, производства юкъе кердадар дахьара дешаш дIадахар ден повестка тIара хьалха хет тхона. ХIана аьлча, из гIулакх лерттIа дIа ца дахарах дукха зе хул боахама. Кегар боалл подрядни а арендни а звенош, бригадаш вIашагIъехкача. Таьхкад оаха цун бахьан. Наьха бехк хиннабац, цхьаккха анализ йоацаш уж хьаьяьча тха хиннаб беррига бехк.

Кхоачаш-м яьй тха боахамо 1989 шера планаш. 1650 тонн йоагIача 1657 тонн ялат, 2000 тонн совгIа шекара свеклаш, 150 тонн генараш дIаденнад пачхахьалкхенна. ТIехкхоачашъяьй хьайбай продукташ дIаялара планаш а. 70 тонн доагIача 85 тонн дулх, 475 тонн йоагIача 486 тонн шура дIаеннай. ХIаьта а хIанзарча прогрессивни экономически формашка, тха йолаш йолча таронашка диллача кIезига да из деррига а. Цу хьакъехьа кийчо еш а гIулакх эргадоаккхаргдола керда наькъаш лохаш а да тхо.

Массехк дош — дешара процессах. 7000 саг ва тха техникуме дешаш. ДукхагIча даькъе оаха кийчбераш хьайбай боахама специалисташ ба. Керда факультет а хьайийллай оаха — «Зоотехник - организатор» аьнна цIи а тилла. Цига кийчбу хьайбай боахаме а кхашка а арендни, подрядни хьисапе болх вIаштIехьбаккха ховргдола специалисташ.

Тхона къаьстта новкъа долаш цхьа хIама да: дешар практикаца дийза хулийтаргдола материальни база чIоагIа къе я тха. Республико новкъостал ца дича къоасталургйола проблема яц из.

Б. КОТИЕВ,
совхоз - техникума партбюро секретарь.

Болхло лоархIаш хилча

Собране е совещане вIашагIкхийттача кхыча фермашкарча сай новкъосташка - доаркашка хоатт аз: фу хувцамаш - эргалонаш хиннай шун ферме перестройка шерашка? Цхьабараша массехк дош оал, шоай кердадар хьадувцаш, дукхагIчар баламаш оз, вIалла хьаала хIама а доацаш.

Сога сайга цу тайпара хаттар дича аз а оза мегар баламаш. ХIаьта а, дIа уйла йича, дикка хувцаеннай вай массане оамалаш.

Района фермашта юкъе цIаккха а хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа тха ферма. ТIехкхоачашъяьй шура дIаялара шера план. Цхьа доярка яц тхона юкъе тIехьаюсаш а ший керттера декхар — шура яккхара планаш кхоачаш ца еш а. Цул совгIа, шера йоагIа планаш шозза а кхы тIех а кхоачашъяь новкъостий а ба соца. Аз айса, масала, хIара кхоабача Iаттагара пхи эзар совгIа килограмм яьккхай. Сол дукха тIехьабисабац доаркаш Солсанова Роза, Албакова Хьанифа, Цечоева Люба, кхыбараш.

Сона нийса хетац, масала, хьалха денз хIара коллективе традици а хинна дIаяха, нах дIаIема къахьегамцара стимул айю формаш а методаш а дIатетталга. Дуккха пайданегIа хул царех бизза пайда а эцаш, цар хьакхайкадер дизза нахага дIа а кхоачийташ, болх вIаштIехьбаькхача. Социалистически яхьах да аз дувцар. Оаха дика пайда эц арендах, хозрасчета чекови системах. ХIаьта хьалха хинна къахьегача сага са айдеш, цун балха овсарле лакхъеш йола формаш а йицлац тхона. Къахьегама коллектива совете оаха из каст-каста дувца а дувц. Моральнии материальнии поощренеш елга хьалха санна, хIанз а эш. Нагахьа санна аз айса хьийга къа сона гургдоацаш хилча, аз къахьегарга хьожжа сай сий дергдолга а хIаьта цох доагIар сайга хьакхоачаргдолга а сона ца ховш хилча иззал шура яккха, бакъдар аьлча, сона сайна могаргдацар. НонагIо премеш ийю хьалхле лелаеча тха доаркаша. Дика деций «мичара доагIа е ца ховш» хIара бетта хьа алапена IотIакхета шикхо тума!

Материальни поощрени низ болаш фактор я йоагIача тайпара производства из юкъе яьккхача. МалагIа доярка я, масала, ден-бус юкъера лаьрхIача хIара Iаттагара 10 килограмм шура йоаккхаш даькхача кIира 35 сом, 9 килограмм яьккхача — 30 сом, 8 яьккхача — 25 сом премн хьаийе безам боацаш?

Преми, кхы мел дар дIадаьлча а, сага сий дар мо хIама ма дий

Д. ДЗАУРОВА,
«40 лет Октября» яхача №3 йолча ферма доярка.

Мерза хий ду завод

Иштта оал наьсархоша шоай кердача корта ца бохабу маларaш арахецача кердача заводах. Района тикашка, столовешка, буфеташка кхаьчачул тIехьагIа гонахьа ядача районашка кхоач цу предприяте продукци.

ДукхагIдолча даькъе укхаза къахьегараш къона кагийнахи мехкарийн ба. Планаш тIехкхоачаш ца еш цхьаккха квартал чакхъялац. Иштта чакхдаьккхар 1989 шу а. ХIанзарчоа кхаь тайпара хиш арахец, укхаза: баьццара «Тархун», лимонад, тайп-тайпарча сомий сокаш.

ДIахо йодача хана дукхагIа хургья из ассортимент. Цу гIулакха лаьрхIа укх денешка яхар санна болх бе йолалургйолаш керда цех я. Нагахьа санна хIанзарчо цхьан сахьата 1500 шуша мара хий ара ца хеце, кердачо хIара сахьата 6000 хи шуша хецаргья ара.

Болх дика вIаштIехьбаккха ховш ба производства заведующи Точиев Хьусени мастер Гадиев Султангирин.

СУРТАШ ТIА: (аьрдехьа) завода цехашка. Завода гостиница.

М. КАРАЕВ.
Автора сурташ.

ХьалхарагIа

Хьа мел кхийттачо хет сога: мишта чакхъяьлар хьа аренда, яхаш. Аз оал: «Чакх мишта йоал из, хIанз мара дIайола а ца елча?».

Да а да из иштта. Аренда къайленаш кIоаргга йовзара хIанз а гаьна да вай. ХIаьта а хьалхара белгалонаш зе ховчоа хала дац цун тIехьале мел пайдане хургья ха. Тха бригадага диллача аренда «хьалхара чIагарг» тхо долча кхаьчар соахка бIаьсти. Цо еннача уроках дахаргда-кх тхо дIахойодача хана.

Урок во чакхъяланзар. Совхозацара, хIаьта цун кхыча подразделенешцара бувзам, юкъара гIулакхаш дикагIа дайзар тхона. Из лоархIаме хIама да арендах болх беча цхьан сага а тхаяр мо йолча йоккхача коллективана а.

ШоллагI-дале, тхона гучадаьннад: кхашка болх беча наха — коллективни аренда дуккха пайданегIа йолга. ХIана аьлча, берригa технически низ бригадай коллективашка ба. Цхьан сага дезала низ дIакхоачаргбац лаьтта дизза доал де. Из арендаторий техника а кхыбола кхоачам а болча хана хургдолаш хIама да. Бакъда, таханарча дийнахьа тха совхоза кхашка (сона хеташ, ерригача района кхашка а) дикагIа товра коллективни аренда я. Лоацца анализ ергья аз соахка даьчун.

Доал де совхозагара 1490 гектар лаьтта хьайийцадар оаха. Оттаьча договора тIа оаха белгалдир малагIа культураш кхее еза цу тIа; совхоза фу дIадала деза.

Оаха тхоай дош дизза кхоачашдир. Сона дагадоагIача хана цу лаьтташка цIаккха ца хинна хьувкъам кхебир оаха. Масала, договорах совхозе дIачуяла езаш дар тхо 1950 тонн фуалъяьха хьажкIаш. Оаха дIачуелар 2450 тонн. Укхаза белгалде деза: 450 гектара тIа дIайийнача хьажкIех 350 гектар кIезига хьувкъам луш йола фуна лаьрхIа гибридни хьажкIаш хиннилга. ДоговорагIа 250 центнер кхее мара ца езача хIара гектара тIа 350 центнер шекара свеклаш чуний цар оаха, йоагIачул 1000 тонн совгIа шекар доаккхача заводашка уж дIа а яхьийтар. ЙоагIаре 100 тонн совгIа дIаелар коартолаш, хIара гектара тIа 350 центнер йолаш доакъар кхедир (договорах оттадаьр — 250 центнер). Кз бола ялат договорах оттаьча планага хьежжа мара кхеде вIаштIехьдаланзар.

Иштта ба-кх оаха баькха хьалхара гIа. ХIанз шолагIбар баккха кийчо еш да тхо. БIаьсти ялаташ дIа мел дуврдола лаьтташ кийчдаь дада. ТIехьаювза техника кийча йола дукха ха я.

С. АЗИЕВ,
«Назрановский» совхоза арендатор.

БАРТБОЛА КОЛЛЕКТИВ

Ткъаь пхиъ шу хьалха вай-зар сона Грозерча домостро-ительни комбината бригадир Цечоев Иналкъий Iаддал-Хьа-мид. Башха - дика гIишлонхо, кулгалхо, организатор хиларах тарра вувцаш вар из рес-публике. Цу хана денз хьаьнален хьинарен къахьегаш, шийн сий хадданза лакха лоаттадеш та-ханарча денга хьанхаьчар Iад-дал - Хьамид. Нохч - ГIалгIай-черча гIишлонхой бригадех эгга-ра дикагIа лоархIачарехи хьалхарчарца бригадни подря-дагIа къахьега йолаеннарехи цаI я цун коллектив.

Грозне цо кулгалд.ча гIиш-лонхоша хьалдаь нах чубаха цIенош дукх: да. Тха гIишлон-хоша лоархIаме гIирсаш хьал ца деш цхьанкха мийинг йиса-яц Нохч - ГIалгIайчен столице, яхаш дувц бригадира.

ШийтталагIча пятилетка диъ-лагIча шера план кхоа-чашъярах объединенерча гIиш-лонхой бригадашта юкъе эгга-ра хьалхарчарца рапорт делар цун коллективо.

Хьаьнала къахьегаш Iаддал-Хьамида хьабенача къахьегама наькъа лакха мах баьб Даь-хено. Массехк ордена кавалер ва из.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьт-техьа) монтажникаш Л. Ханиева, Ш. Гоева, А. Магомедова, бригадир I-Х. Цечоев хьал-хашна латтача декхарех лаьца дегабоалаш ба.

Н. ПЛИЕВА сурт.

Депутаталла кандидатех

ДЕНАЛ ДОЛА КУЛГАЛХО

«Тепличный» яхача совхо-за коллектива собране бIар-гаяйра сона из кхалсаг эгга-ра хьалха. РСФСР а НГIАССР а халкъа депута-талла кандидаташ оттабара хетаяь яр из собрани. РСФСР халкъа депутаталла оттаеча кандидатурас сага шекваьккханзар, массавар раьза а волаш Д. Г. Завгаев-на тIехьа кулгаш айдир со-бране хиннараша. Цхьабакъ-да, гIулакх иштта атта дIа-даханзар Нохч-ГIалгIайчен халкъа депутаталла канди-дат оттавеча хана. Эггара хьалха белгалъяьча кандида-тас совхоза бригадиро Рыби-нас шийн могашал дика яц, аьнна, самоотвод а йийха, совхоза директора Амаева Зулай кандидатура оттаяра предложени елар. Бакъдар аьлча, собрани иштта дIаер-зарах дегабуам бир аз. «Цхьа кIийле йолаш, кIал кийчо яь хIама да-кх ер а», аьнна хетаделар. Цхьабакъ-да, дIахо мел хинначо, сайна из дагадохарах дехке ваьк-кхар со...

Рыбинай предложени гIад-баха хьаллаьцар ерригача коллективо. Гуш дар, из цар дега чура дика хеташ деш хIама долга. Амма, Амаевас ше дош а ийца аьлар:

— Оаша сай сий деш со-на дика хет, цхьабакъда, кулгалхо хиларах аз сай гIулакхаш дешше сайна ул-лув дIа а этта гIо де депутат хилча дикагIа дар сона а ерригача коллективана а. Цудухьа, аз дех шуга, со ца а оттаеш, болхлошта юкъе-ра кандидатура белгалъяк-кхар.

Из тIаьца тиганзар болх-лоша. Цул тIехьагIа къа-маьл мел даьча наха, собра-ни тIахьийхар Амаева хал-къа депутаталла кандидат оттаяра. Дош кхаж тасса от-тадича, Амаевас самоотвод йир, хIаьта собранес из а тIа ца эцаш дитар. Собране соцам бир Амаева Зулай Нукмановна, Нохч-ГIалгIай-чен халкъа депутаталла кан-дидат оттае, аьнна.

Цу собране бIарга мел дайначо цецваьккхавар со. Дукха хургбий-теш коллек-тиво иштта сий ду кулгал-хой? Цхьабакъда, Амаевай оамалаш, кулгалдара стиль йийцача кхийтар со мишта даьккха да из сий.

ХIанзчул кхо шу хьалха хержар Амаева Зулай «Теп-личный» яхача совхоза ди-ректоралла. Цу хана из боа-хам дикагIчарех лоархIаш бацар. Дукхача хана денз но-нагIо паччахьалкхен декха-раш доахкаш, план кхоа-чашъе низ боацаш, болхлой вахара хьал во долаш яр совхоз. Цхьабакъда, Амаева цунна кертте эттача кхаь шера овлангара хувцамаш хилар цига: деррига декха-раш дIатекхад. хIанз шийн доалахьа шортта ахча а до-лаш я «Тепличный» яха совхоз. Грозненски районе а республике а дикагIчарех цаI лоархI из.

ГIулакхе тIаеча, эггара хьалха бригадни подрядах болх бе тIахьийхар Амаевас нах. Цхьабакъда, цхьан бри-гадни подрядах бизза пайда эцалургбоацалга кхета а деш, шерра юкъейоалайир цо шийн боахаме арендни под-ряд. Таханарча дийнахьа совхозе мел йола пленочни теплицаш лелаераш аренда-тораш ба.

Боахамо боаккха пайда, дукхагIча даькъе болхлой хьашташ кхоачашдаргеи про-изводствана реконструкци яргеи дIабода. Совхозе хьалъяьй керда столови, йилла поселок (1991 шу чакх-далалехьа мел эшачунга шийн фусам хургья, аьнна дош деннад директоро) тоаеш латт теплицаши блокаши я цун масала йоалае йиш йо-лаш. Ала деза, керда хьа-еча теплицашка душевойш а цул совгIа саунаш а хург-йолга. Зулайна хетачох, болхлой къахьегама хьалаш дикагIа ме хул тоалургба болх. Цудухьа, болхлой тоъ-аш ца хилар укх боахаме фуд хац. Совхоза кулгалхочо эггара хьалха шийн болхлой хьашташ теркал деш хила-ра тешал ду юрта йиллача лавашаш еча цехо а.

ХIара болхлочун бехкто-кхам лакхагIа хургболаш, чекови система юкъейоала-яьй Зулайс. Цо хьалха сан-на, «камаьрша» хилийтац бригадираши болхлойи, хIанз материалаши продукции кхое гIерт нах.

Амаева Зулай ювцаш хил-ча, белгалдаккха деза цун денал. Вай лакхе мел дийцар де лоархIавергвац зовза саг.

ЦаIи ахи миллион сома маьха баьцадаараш дIаден-над боахамо укх шера пач-чахьалкхенна. Из толам боаккхача доккха дакъа юкъедихьад совхоза дирек-тора Амаева Зулайс. Хьал-гIаттача боад къовлабаллал-ца къахьегаш хул из. Наха гу цун эздел, хьинар, хьаь-къал. Цудухьа тамашийна дац цар шоай директорах де-путаталла кандидат яр.

Ч. МАНОЛИС.

ХIаране шийн декхар кхоачаш а деш

Укх тIеххьарча шерашка къаьстта дика къа а хье-гаш, паччахьалкхен план меттел тIанийца декхараш а хадданза тIеххоачашдеш хьайоагIарех я Малгобекски бурув тохара балхий управлене коллектив. Духхьал дIабахача цхьайтта бетта заданел тIех цо техад 240 тохкамен эксплуатационнии бурув. ХIара бетта юкъе-ра лаьрхIача цхьацца станокаца бурув тохара коммер-чески сухала задани 108,4 процент кхоачашъяьй бурув-детараша. Къахьегама овсарле лакхъяра план итт про-цент гаргга тIеххоачашъяьй цар. Ер шу доладелча денз бурув тохарга дIабода мах лохбарах кходаьд 113 эзар сом. Цу юкъа цар паччахьалкхенна 566 эзар сом пайда баьб. Из хул планагIа лаьрхIачул 76 эзар сом дукхагIа.

Иштта къахьегача управлене парткома секретарага Чирков Владимир Ильичага массехк хаттар дир тха корреспондента.

Хаттар: Шу бутт боалаш латт парте обкома из про-грамма кепатеха газеташ тIа араяьнна, долче, фу даьд УБР бурувдеттараша из про-грамма кхоачашъяра таха-нарча денга кхачалехьа?

Жоп: Парте обкома про-грамма тIара хьа а йоагIаш, КПСС Малгобекски горко-мо шийн программа тIанийцай. Цу тIа тха УБР коллектива-на хьалхашка оттадаь де-кхараш доккхийи тайп-тай-пареи да. Уж толамца кхоа-чаш а деш, мехкарча комму-нистий форума сийленца на-къадахара кийчо яра дола дешаш дувцаш хIара буро-войрча партгруппай иштта йиъ цехерча партийни орга-низацей собранеш хиннай. Цига къамаьлаш даьраша хоадамболлаш йола пред-ложенеш тийннай цу лоста-магIа шоашта хьалхашка латта декхараш дизза кхо-ачашдара. Цу даькъе бехк-тохкамегIарча участкашка а латташ, шоай новкъосташта хьокхам телаш коммуниста-ша болх бе безилга а бел-галдаьккхад.

Хаттар: Производственни гIулакхий даькъе партсобра-нешка мехкарча коммуни-стий аргIанарча форума сийленца накъадахара лерт-тIа кийчо яра оаш де лаьр-хIар фуд?

Жоп: ХьатIадоагIача пя-тилетка тIеххьарча шера укх шерарчул итт процент дукхагIа бурув тоха лаьр-хIад оаха. Лаьттан ченаш техкараштa хьалхашка лат-тача керттерча декхарех да мехкдаьтта запасаш совйо-ахилга. Цунца дувзаденна Къулбаседа - ХIиришка хьа Дигора яхача моттиге мехк-даьтта доаллий хьажара тох-кама бурув тоха лаьрхIад оаха. Специалисташа дув-цачох, цига мехкдаьтта доал. Долче, оаха хьийга къа зе-хьа довргдац, аьнна хеташ ва со а тха УБР кулгалхой а.

Хаттар: Вай республике малагIа балхаш де лаьрхIад оаш мехкдаьтта запасаш совъяхара?

Жоп: Чокракски тIоанаш-кара мехкдаьтта тахкара до-ла балхаш дергда оаха тIа-доагIача шера Сунженски районе. Кхаь эзарнега кхаччалца мара бурув тоха дезац цу тIоанашкара мехк-даьтта тахкара. Цудухьа тха вIаштIехьдаргда массехк скважина яккха а чокракски тIоанашкара мехкдаьтта да-ха доладе а.

Цига яьхача скважинай чотагIа эзараш тоннаш мехк-даьтта запасаш тIакхетарг-хиларах дог тийша да тхо. Цул совгIа, Малгобекски районе 500 — 600 метр бу-рув а тохаш, малюткаш оалаш йола скважинаш йоа-харгья оаха. Уж санна яраш дукхха яха низ дIакхо-ачаргба тха. Цу гIулакхо а дикка дукхагIа хулийтаргья мехкдаьтта запасаш.

Хаттар: Парте обкома программа тIа аьннад: «Проф-союзашцара шоай политика чакхйоаккхаш партийни ор-ганизацеша лархIа деза пе-рестройка хIанзарча этапе цу эггара йоккхагIча массо-ви общественни организаце юкъметтереи керттерен де-кхар алапии материальни бе-зами совбаккхар, къахьега-ма хьалаш тоадари лорада-ри, балхаца, фусамашца Iа-лашбар, юкъара кхача, унахцIено, духовни хьаш-таш кхоачашдар санна до-ла къахьегамхой социальни эшар кхоачашдар...». Цу ло-стамагIа шун коллективе деш дар фуд?

Жоп: Цу даькъе дукха балхаш даьд оаха, хIанз дIахо а уж деш а да. Къа-хьегама коллективо соцам а баь, хIара доагIача пIаь-раска дийнахьа УБР-е къа-хьегаш бола кхалнах дел-къел тIехьагIа кхо сахьат даьлча мукъабоалийт оаха, цIагIа эшачунга, дезачун-га хьажара. Цу юхедисача сахьаташка цар декхараш кхоачашду царца цхьана къахьегаш болча маIача на-ха. Бийсан беча балхах му-къабалийтаб оаха буровойш-кара оператораш - лаборант-каш, царна метта маркхала анализаш бурувдеттарий гIончаша а ергйолаш. Тхо долчара пенсе а баха сало-Iаш ба дукха болхлой. Ца-рех цкьачар пенсеш кIези-га да. Самофинансирова-неи йиззача хозрасчетеи хьалашка тхо къахьега до-ладаларах тха вIаштIехь-даьннад кIезига пенси ийде-рашта итт тумага кхач-чалца цар ахча ийдергдолаш гIулакх де. Иштта итт ту-мал чухьнахьа алапеш ий-дерашта иштталла ахча ий-дергдолаш а гIулакх вIаш-тIехьдаьккхад оаха.

Хаттар: Экономически ре-форма хьалашка къахьега-ча шун коллективо болх-лой хьашташ кхоачашдара укх тIеххьарча шерашка даьр а де лерхIаш дар а фуд?

Жоп: Из гIулакх къаьст-та чIоагIа теркам тIабо-хийташ белгалдаьккхад пар-те обкома программа тIа. Цу лостамагIа дукха бал-хаш ду оаха. Тхоай болх-лой квартирашца Iалашбара хIара шера хозспособагIа хьалду оаха бархI квартира йола цIенош. ХIаьта тIадоа-гIача шера из санна дола ши цIа хьалдергда. ДIахо йодача хана шергара шерга дукхагIа хилийта лерхI хоз-способагIа хьалдеш дола цIенош. Долче, «Фусам-2000» яха программа ха-нал дукха хьалха кхоачашъ-ергья оаха. Цул совгIа тхо-ай болхлошта маьхах гIула-кхаш делга а шерра дIадо-ладаьд УБР-е. Царга оаха йохк хьун материалаш, бе-тон, аьшка карташ. Уж гIулакхаш дара лаьрххIа хьайийла участкаш я тхо долча. Тхоай болхлой баь-цадаарашца, дулхаца Iа-лашбара болх бе йолаялий-тай теплица, вIашагIбел-лаб доахан леладу гIона бо-ла боахам. Цу гIулакхаша вIаштIехьдоалийтаргда бIарч-чача шера болхлошта дул-хи баьцадаараши лоаттаде.

Хаттар: Парте обкома программа тIа белгалдаьк-кхад болхлошта производст-ва бизза бола дай шоаш хи-ларах йола уйлаш чуйосса-елга боккха лоархIам болаш хилар. Цу даькъе фу ка-рагIдаьннад шоана?

Жоп: Тешшаме ала йиш я цу лостамагIа дика кайоа-лаш оаха болх баьб, аьнна. Тха дукхагIбола болхлой шоаш производства дай а лоархIаш, цунах дог лазаш, коллектива сий лакхалоатта-деш хьабоагIарех ба. Цар массане а цIераш яьха варг-вац со. Цхьабакъда, царех цхьабараш хьоахабергба аз. Царех ба слесараш Дзей-тов Мухьмад, Тебоев Iа-лихан, бурувдеттараш Коло-совский Александр, Доев Федор, дизелистий брига-дир Чечни Сергей, кхы дук-кха бараш а.

Интервью яьр Б. КОСТОЕВ.

Йоазонхочун дош

Керда шу даькъала хилда шун, са хьамсара, аз доккхал а курал а еш дола Мехкахой!

Чакхъяьннай бIаргашта боад а етташ, синошта гал къийла, халкъа йоакхо тIехьа а тетташ, тIангарий хьашташ хьалха а тетташ, бакъдар дувца бокъо ца луш, харцдар мара вахаре ца гуш, наькъ тIара дувлаш, юстара иха зама. Беркат а сердал а яхьаш йоагIача кер-дача замо турпала гIа лайзаб вай вахаре, майра а ловзаш. Даьлах а вайх а тийша да цун хIама мел ца далийтари, къов-хьийла гIолла из чу ца яхийта-ри.

Фуд укх чоалханеча замагIа эггар хьалха, сога хаьттача, вай массане де дезар, динза даргдоацар, вай массава а де-кхарийла вар? Из да, вайх хIа-ране, воай дезалца «наьна мотт бувцар». «Мотт дIабаьл-ча — къам дIадоал», — аьн-над меттай хьакъехьарча Iилма тIа.

ДIахо. Сичоштеи уйлаштеи цIендалар, сий лакха лоатта-дар, зуламашца, зуламхошца лира къовсам лоаттабар, хар-цонна цIаккха а им ца диллар. Из уйла я аз «Син цIенал» яхача сай романа тIа кхайка-ер а. Вахара оала санна, лоар-хIаме хет сона вIаши лархIар, дезар, къахетаме хилар. Ишт-та ца хилча барт хургбац вай-на юкъе. ХIаьта барт боацача — беркат мича хул.

КIезига бац вайна юкъе има-нах тинна, кога кIал йоалла Iоажал йицъяь, къаман яхь дага ца йохаш, цун кхоанен уйла ца еш, «са ворда хьал-тIаьнна, наха-м хица «хуп» а яхаш тIо буабалар» яхача аьрдохьа йоот а етташ, руз-къана тIехьбаьннараш. Царна дIахар дезар сона, иштта рузкъах тIехьенна хила ганз йоацилга. Хьай кулгашца, хьай хьаьналча къахьегамца Iалаш-даь пхьор мара хьай дезала шун тIа оттадеш вале, хьол ираз долаш саг вац хьона малха кIал. Беркат ма хадалда хьа цIагIара, хьа коара-карта-ра!

Дукха хьагIаш довнаш-шовнаш доахк вайна юкъе. Цхьан коана чу хошшал мара доацача вай зIамигача къаман вахаре хила хьакъ доацаш, тIехь тIакхувча тIехьенашта шоашкара цIаккха беркат хьа-даргдоацаш хIамаш да уж. Кердача уйланца, цIенденнача синошца, вIаши къинтIера а дувлаш, сихха вайна юкъера цIенденна дIадовлар ловра сона. ТIаккха, вIаши бIагIара хьежаргдацар бIарчча тайпаш, хийра юргьяцар хьалхxе денз юкъе лаьтта гаргалонаш, дика е во денача вIаши бахеи бах-кеи хьегаргбацар. Во ма доа-гIалда цхьаннега а! ВIаши во-наш де къонахий эшац. Уж йовсарашка аттагIа а дулу. ВIаши дикаш де эш къонахий! Къонахий ба дуне хьаллоатта-дераш. Къонахий ба укх ядер-ни замагIа дуне хIалак ца дай-тараш а. Сий ма довлда цар цIаккха а.

Эхь, эздел, гIулакх, сабар вахара корта лийрхIаб — вай даьша. Уж ца хилча корта бол-цеш хургдар вахар. Царех ма туллалда шо цIаккха а!

«Со» яха доши сихали во гIончий да вахаре. Iа «со» яхар пайда бац, наха хьога «хьо» ца йоахе», — оал вай. Сий доацача сагага «сий доа-цаш ва» оалаш санна, сий дол-чун сий де а къонахчал эш. Сагах доалла бIаь дика къайла а дихье, цун барзкъах хьокха-енна Iатта малха яхара тIера да вай. Хьаькъал дарий, де-нал дарий сий ца дича, хала никъ дIабахьа царна гIо-нов-къостал ца дича, мала хургва вайна хьалхавала. Эшшача тур-пала белаж кIалъоттае? Уж боацаш ма дусалда вай цIак-кха а!

Дукха да вай къаман вахаре ширача замашкара денз хьа-доагIаш сийлахьа, тIехьалонна дийша хоза гIулакхаш. Дукха ба вай цIихеза, кхыча къама-ша а сий деш бола турпалаш. Хоза гIулакхаш, оамалаш Iомаярца цхьана тIакхувча кагерI-чарна дIабовзийта уж. Вахаре керттердар халкъа, мехка гIу-лакх дар долгах кхетабе беза уж. Иммаи чухь хила Iомабе беза. ВIаши къахетаме хила деза.

Сталиней, Берей, царна го-нахьа хьийзача Iаьржача гIоза-рашаи даь зуламаш доккхий да оза а е диста а чот йоа-цаш. Бехк боацаш дохадаьча вай халкъий хьакъехьа СССР халкъа депутатий Съездо тIа-ийцача Деклараце гIозал енай дейха хиннача къамашта. Цхьабакъда, деррига дIанийс-даьдац, шедар ший моттиге дIаоттадаь даьннадац. Цу Дек-ларацe лерргIа хьакхолларг-долча соцамашка сатувсаш дах вай а, вай санна, хIама гунахь доацаш дохадаь хинна кхыдо-ла къамаш а. Теша лов цу со-цамаша вайна гIозал яхьаргхи-ларах. Кхыча тайпара хила бо-къо а яц. Цудухьа вай теша деза ерригa общество масса-долча унехи - айпехи цIенъя-ра дIайолаь перестройка то-ламца чакхъяргхиларах.

Иразе аьттуви хилба шун!

Керда шу даькъала хилда шун!

М.-С ПЛИЕВ, йоазонхо.

ТIЕХКХОАЧАШЪЯЬЙ ПЛАН

Бахача наха денна эша товараш дукхагIа арахецара, цар ассортимент шеръяра, уж дикагIа хилийтара тIа-гIертта къовсам лоаттабу Нохч - ГIалгIай шурий про-мышленноста производст-венни объединене болхло-ша. Цудухьа массе а техни-ко - экономически хьокха-мий шера плани тIанийца де-кхараши тIеххоачашдаьд цар хIанзлехьа. Ер шу до-ладелча денз таханарча ден-га кхачалехьа паччахьал-кхен планагIа лаьрхIачул совгIа цар баьккхаб 180 тонн совгIа налха, бIаь тонн гаргга хьаьна нахчаш, 775 тонн мерзача шурий продук-ци.

Дика да объединене кол-лектива кхы мел дола хьо-кхамаш а. Шийн потреби-телашта продукци лоатта-яра дола договорни декха-раш а дизза кхоачашдаьд цо. Планал тIех паччахьалкхен-на баь пайда итташ эзараш сомий маьха ба. Къахьегама овсарле лакхъяра цхьайтта бетта задани пхи процент тIеххоачашъяьй. Из я ше-ра тIанийцача декхарех лаьрхIачул дикка лакхагIа.

Къаьстта дика болх а беш, башха-дика производст-венни хьокхамаш доахаш кер-дача шера цIейна накъайода Таштиев Казбек Магоме-довича кулгалдеча Шелков-ской маслосырзаводеи Ха-туев Iальви Мухтарович керте латтача Валерикски маслосырзаводеи коллекти-ваш. Цар эггара хьалха ра-порт деннад пятилетка диъ-лагIча шера плани тIанийца декхараши кхоачашдарах.

Мишта Iангара доах хьайбаш

Боккха толам

«Шалинский» совхоза фер-ма коллективо октябрь бетта кхоачашъяьй паччахьалкхен-га шура йохкара 1989 шера план. ПланагIа лIачуяла езар 2500 центнер йолаш прием-ни пункте дIаяхьийтар 2729 центнер.

Бакъда, цох кхоачам а баь Iе дага бац хьайбаш леладе-раш. Шоай таронашка хьежжа, цар тIанийцар кхы а доккхагIа дола социалисти-чески декхар: декабрь бутт бовш тIадоагIача 1990 шера хьалхарча квартала план а кхоачашъе, аьнна. Гуш ма-хиллара, тIанийцар бехкто-кхаме декхар да. Цхьабакъда из тешшаме кхоачашдергхи-лара шек бац ферма болх-лой. Цар дош кIийле йолаш да. Цкъа - дале. укх шера ферма Iалашъяьй мел эшача гIожача а мошача а доа-къарца. Из хьатIаэзад фер-мана юххе. Даим болх беш я доакъара цех. ШозлагI-дале, из керттера а да, фер-ме вIашагIкхийттай чIоагIа барттайна коллектив. Цхьа моттиг нийсъеннаяц укхаза дисциплинеи порядоки тол-хаяь. ХIаравар кийча ва шийн новкъоста гIо де. Къаь-стта дика леладу кагирхошта новкъостал делга. БоккхагI-чар уж Iомабу къахьегам беза. дIайовзийта царна шоай атта боацача балха къайленаш.

Балхацара безам совбоак-кхаргболча тайпара вIаш-тIехьдаьхад наьха къахьега-ма, бытен салаIарен хьалаш. Балха ерригача процессаш-та механизаци яьй. Совхоза кулгалхоша лаьрххIа авто-бус хьожаяьй дояркаш, скот-никаш ферме дIакхувлара а цIакхувлара а. Нагахьа сан-на, юххьанца хий машинаш-ца хьакхихьа дале, хIанз бу-рув а теха ферма коа хьай-башта, наха чIоагIа эшаш дола хий даьккхад. Цига хьалдаьд хьайбаш леладе-раша салоIа хоза цIа. Цу чу дIаоттаьй телевизор, ра-диоприемник. Укхаза иштта деша таро я керда газеташ, журналаш. Ловза дагадеха-чоа йолаш я шахматаш, шашкаш, нардаш.

Ферма заведующе Хатуев Гелане дувц:

— Тхо арендагIа къахье-гаш да. Цо овлангара денз хийцад балхацара наьха шоай гIулакхаш. ХIана аьл-ча, шоай доалахьа долчарга санна хьож уж доаханга. Дисциплина, порядок лоатта-яра кулгалхо эша царна. Кхом а беш пайда ийбу доа-къарах. Лоацца аьлча, хIа-равар шийх ферма да а лоархIаш къахьегаш ва.

Деррига а 303 бежан ле-ладу укхаза. Царех 90 етт ба. Йоккха яц ферма кол-лектив. Из 13 сагах латт. Бакъда, Iа цIи мел яьккхар шийн балха говзанча ва. Уж ба скотникаш Хамидов Лом-Iаьла, Расуев Iийса, Iаьсий леладераш ДжабраиловгIар Яхеи Iайнаи, механизатор Тарамбаев Адам. ХIаьта до-яркашта юкъе белгалъяьн-най Расуева Тамара, Сулей-манова Ранса, Ахмадова Бирлант, Абдулкадырова Марха. Шура кхы лаьгI ца йолийташ хьабоагIа уж та-хан а. Дийнахьен - бусен хIара кхоабача Iаттагара 9—10 килограмм йоаккх.

Х. ШАДИЕВ.

Баркал хьона, лор!

Сагал дезагIа цхьаккха хIама дац. Иштта деза гIу-лакх да цун унахцIено лора-елла. [illegible] вIашагIкхийт-[illegible] хоатт вай «могаш-маьрша вий?» аьле, [illegible] хиларга-[illegible] сага вахаре [illegible] воацача [illegible] ала ба. Цу [illegible] лорал дезагIа [illegible]

Иштта цу балех нах боа-хаш Солтамакова Хьусена Лида хьайоагIа ер ткъаь ялхлагIа шу да. Цо деррига шийн вахар хетадаьд наьха унахцIено лораяра.

— Сона дика хет лор хи-ла сайна дагадеха, — йоах Лидас. — Лорал деш аз йоаккхача хана дукха нах бIаргабайнаб сона лазаро док-кхача Iазапе овттабаь. Мел доккха хIама да цу Iазапах саг ваккхар! Айса дарба деш во-ла саг виийрзача мел йоккха дегагIоз хул сона!

ЦIаьхха дагадохарагIа хиннаяц Лидайх лор. Цун да Дудаев IамарIалий. Хьусен [illegible] эггара хьал-ха хьахиннача, лакхера педа-гогически образовани йолча нахах цаI вар. хьатIакхувча тIехьенна дика дешар хьеха-рахи кхетам баларахи вай Даьхен эггара доккхагIдола совгIат — Ленина орден а енна. ХIаьта нана Зихьрат финансово - экономически техникум яьккха саг я. Цу тайпара, Лайла хьалкхувш яр интеллигенцех болча даьи наьнеи йоI а йолаш.

Бакъда, Лида е даь е наь-на а йолча профессе новкъа яланзар. ИиIиг йолча хана цунна кIезига хазацар саг наха пайдане, шийгара наха беркат, дикадар дIадоалаш, эшача моттиге наха накъа-воалаш, сага низткъала хIа-ма тIаэттача оарцагIволаш хила веза, яхаш. Уж къа-маьлаш даси нанаси дора иштта бола нах а бувцаш. Наха цIаккха а вицволийтарг-вац шоашта дика даьр, оалар цар. Иштта хиннав Лидай даь Хьусена даь вешийн воI, гIорваьнна революционер Ду-даев Султан. Зихьрата йиша гIалгIай эггара хьалхара аку-шерка Золдусхан.

Уж цIагIа бувцаш хержар Лидас наха дукхагIа ше на-къаяргья аьнна хета профес-си.

— Со школе деша яхача хьалхарча шера тха [illegible]алахо хиннача хьехархочо немкас хаьттар сога: «Лида, йоккха хилча, мала хургья хьо?» — дувц Лидас. — Кхы уйла а ца еш «лор хургья со», аьлар аз. Городе Орджоникидзе медицински институт йистейоаккхаргья, цигарча сай наьна даь цIагIа а йо-лаш. Из са уйла йизза кхса-чашхилар цул тIехьагIа диз-за ялхайтта шу даьлча.

Сога немкас из хоаттача хана тхо дахар Киргизе Но-воаскерски района Новопав-ловка яхача юрта. Ийс класс йистеяьккхар аз цига. Цул тIехьагIа, Нохч - ГIалгIай АССР юхаметтаоттайича, 1957 шера тхо Грозне цIа-даьхкар. ИттлагIа класс аз чакхъяьккхар Грозн е р ч а № 19 йолча юкъерча школе. 1958 шера Къулбаседа-ХIи-рий медицински институте деша яхар. ЗIамига йолаш айса аьнна махйллара, сай наьна-даь хиннача цIагIа яьхар со институт йистеяк-кхалца. Цу цIагIа баьхача, цхьан мецача хана са наьна-дас тIанийца хиннача эрсий кхалнаха - йижараша гетта-ра дика хеташ тIанийцар со.

Лидас из институт йисте-йоаккх 1964 шера геттара дика а дешаш. Из балха йо-да Грознерча кхычоа чудот-тара сага цIий Iоадеча стан-це. Ше хьалаьца професси дукха еза, хьахул балха кIе-зиг-дукха практически опыт а. Цу ханна Грозненски цхьоалагIча больнице дарба дара лор эшаш моттиг этта-ча из цига дIаюг лор-дерма-толог а йолаш. ТIеххьарча 12 шера «Грознефтеоргсин-тез» производственни объ-единене медсанчаста йиъ-лагIча больницерча поликлини-ке диагностически кабинета рентгенолог я из.

Медсанчаста рентгеноло-гически отделене заведую-ще Хатуев Амарбека йоах:

— Дукха шераш да оаха цхьана болх бу. Цу ерригача хана цхьанна оагIорахьара Лидайгара гIалате долаш хIама гучадаьннадац сона. Аз доккхалду сайца болх бе иштта йола саг нийсъяларах.

— Ткъаь дийтта шу да аз медицински учреждeнешка болх бу, — аьлар поликли-ника йоккхагIйолча медсест-рас Аракелова Надежда Фе-доровнас. — Дукха лораш байзаб сона цу йIаьхача ха-на. Царна юкъе хьайна ди-кагIа хетачар цIи яккха аьн-на сайга аьлча, эггара хьал-ха Лида я аргдар аз. Из сага хинна лазар цIенхаштта тох-каш, цунна малагIа дарба де деза нийса къоастадеш лор я.

— Солтамакова Лайла Ху-сеновна санна бола лораш дукхагIа хилба вай, — аьлар Лида ювцаш медсанчаста керттерча лоро Фисенко Алексей Семеновича:

— Из коллективе лоар-хIаш а сий деш а саг я. На-хаца Iимерза, безаме я. Со Кавказе ваь а хьалхийна а ва. Кавказерча наьха эзделах йиза кхалсаг я Лида Хусе-новна. Иштта эздел дола саг массаза а кхераш хургва шийгара гIалат даларах. Из тха халкъа тIахьожама цехо-вой группа председатель я.

Ше хIанъ йолча балха тIа Лида Хусеновна йоккха гев-зал йола специалист йолга белгалдоаккхаш да из рент-генологий республикански об-щества секретарь хилар а. Цхьа ха яьккхар Салтамако-вас Грозненски горздравот-дела заведующе заместителa декхараш кхоачашдеш а.

Практике баьхка студен-таш, керда балха айтта къо-на лораш Iомабу Лидас, цо царна дIайовзийт дуккхача шерашка шийн хьаIайна йIаьхий опыт.

— Царна айса хьехар де-ча хана сона дагаух эггара хьалха се балха эттача ше-рашка сайна наькъабаьнна лораш Локкерман Борис Моисеевичи Борбуша Мария Петровнаи. — йоах Лидас. — Дега тоам а хулаш хьех аз къоначa специалисташта.

Дуккхача шерашка совет-ски наьха унахцIено лораеш хьаьнала болх барах Салта-макова Хьусена Лидайна дуккхаза баркал кхайкадаьд. дукха сийлен гамоташ тийн-най. Из къахьегама сийлен ветеран я.

Дика лор хиларал совгIа, из шийн берий дика нана а я. Ше санна общеcтвана болча пайдана цIена къахье-гаргдолаш хьалкхеяьй цо шийн ши йиIиг. ЙоккхагIйола Ася академика Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехк-даьтта института гIишлош ю факультет а яьккха, проект-ни институте болх беш я. зIамагIйола Людмила Л. Тол-стой цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета экономически факультет а яьккха. «Чечингшвейбыт» объединене экономист я.

Сий долаш а цIена а ба Солтамакова Хьусена Лидай вахара никъ.

Ю. ЧАХКИЕВ.

СУРТА ТIА: Солтамакова Лида.

И. ПЛИЕВА сурт.